

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

13

vydání 13 / ročník 2007 / 14.7.2007

Bulletin**V TOMTO VYDÁNÍ****Ekonomická předpověď Evropské komise (Jaro 2007)**

Příspěvek vychází z předpovědi ECFIN, publikované v květnu 2007 a posuzuje ekonomický výhled zemí EU na roky 2007 a 2008. Zdůrazňuje se pokračování robustního ekonomického růstu, přesahujícího potenciální produkt, s mírným zpomalením ke konci prognózovaného období.

R. Vintrová (strana 1)**Fiskální stimulační podniku výzkumu a vývoje**

Příspěvek se zabývá možnostmi, které má hospodářská politika k ovlivňování podnikového výzkumu a vývoje. Pozornost je věnována nástrojům jeho fiskální stimulace, a to přímých státním subvencím a daňovým pobídkám. Tyto dva nástroje jsou podrobněji charakterizovány a jsou představeny možnosti jejich kvantifikace a mezinárodního srovnávání.

M. Beneš (strana 5)**Zdroje ekonomického růstu v nových zemích EU-8 v období 2001–2006**

V tomto příspěvku se zabýváme analýzou zdrojů ekonomického růstu v pěti zemích střední a východní Evropy a to v České republice, Maďarsku, Polsku, Slovensku a Slovinsku a ve třech pobaltských zemích, tj. v Estonsku, Litvě a Lotyšsku.

M. Hájek (strana 9)

Ekonomická předpověď Evropské komise (Jaro 2007)

V květnu 2007 byla vydána předpověď ECFIN „**Economic Forecast Spring**“, vycházející pravidelně dvakrát ročně v jarním a podzimním termínu. Posuzuje předchozí ekonomický vývoj EU a eurozóny a poskytuje výhled na nastávající 2 roky. Současně s prezentací nové předpovědi jsou vysvětlovány odchylky od prognózy předchozí, ovlivněné jak odlišným vývojem světové ekonomiky, tak i měnicími se předpoklady vývoje uvnitř EU.

Zpráva obsahuje 3 kapitoly. První z nich se zabývá vývojem globální ekonomiky, druhá situaci v eurozóně a EU a třetí je věnována podrobnějšímu hodnocení jednotlivých členských zemí EU i zemí kandidátských, jakož i tří velkých světových ekonomik – USA, Japonska a Číny (celkem 121 stran). Analytická část má statistickou přílohu, věnovanou EU i jednotlivým zemím (36 stran). Současně je vydáván rozsáhlý doprovodný materiál „**Statistical Annex of European Economy**“ o 217 stranách. Ten obsahuje aktualizované řady ročních dat, zachycující hlavní statistické ukazatele v členských zemích od roku 1960, event. od roku 1995 a upřesňující předpověď pro roky 2007 a 2008.

Jak vlastní analýza, tak i doprovodný statistický materiál představují rozsáhlou práci analytických útvarů Evropské komise (koordinovanou DG ECFIN), Eurostatu i statistických úřadů členských zemí. Vzniká tak koncentrovaný zdroj oficiálních statistických údajů i základních analytických poznatků pro navazující teoretickou i empirickou analýzu v členských zemích i mimo rámec EU.

Mírné zpomalení světové ekonomiky

Pozitivní výhled vývoje globální ekonomiky zůstává v platnosti. Mírné zpomalení ekonomického růstu z 5,2 % v roce 2006 na 4,8 % v letech 2007 a 2008 je dáno poklesem temp růstu v USA, která se po 3 roky pohybovala nad dlouhodobým potenciálem. Přítom podzimní scénář, předpokládající zde „měkké přistání“, není zatím důvod měnit. V nejdynamičtějším ekonomikách, jako je Čína, země SNS a Latinská Amerika, přetrvává robustní růst, podporovaný exportem. Ve většině dalších zemí Asie (včetně Japonska), ve Východní Evropě, v Africe a na Středním východě rovněž pokračuje expanze (viz tabulka 1).

Tabulka 1: Mezinárodní prostředí (roční růst v %)

	2005	2006	2007	2008
	HDP ve stálých cenách			
USA	3,2	3,2	2,2	2,7
Japonsko	1,9	2,2	2,3	2,1
Asie (bez Japonska)	8,4	8,7	8,3	8,4
z toho: Čína	10,2	10,7	10,5	10,4
ASEAN 4 ¹⁾	4,9	5,2	5,1	5,3
+Korea	7,0	5,9	4,9	5,8
Kandidátské země	6,4	7,7	6,9	6,9
CIS	6,4	6,7	6,8	6,5
z toho: Rusko	6,4	6,7	6,8	6,5
Blízký východ a Sever. Afrika	6,9	5,4	5,4	5,2
Latinská Amerika	4,5	5,4	4,5	4,1
Subsaharská Afrika	5,7	5,5	6,5	6,0
Svět	4,8	5,2	4,8	4,8
Svět bez EU-27	5,6	5,8	5,3	5,4
	Světový obchod			
Světový dovoz	7,1	9,2	7,6	7,6
Světový dovoz bez EU-27	.	8,8	8,3	8,0
Exportní trhy mimo EU-27	.	9,3	8,6	7,8

¹⁾ASEAN 4: Indonésie, Malajsie, Filipíny, Thajsko. Pramen: Economic Forecast, Spring 2007, s. 17.

Světový dovoz i exportní trhy mimo EU se rozvíjejí zhruba 8 % tempem. Nelze očekávat vymizení **globálních nerovnováh**, neboť deficit běžného účtu v USA zůstává nad 6 % HDP v roce 2007 i 2008. Finanční trhy v únoru – březnu 2007 zakolísaly pod vlivem zhoršených zpráv o ekonomice USA (zpočátku byly též ovlivněny poklesem cen akciových trhů v Číně), avšak vzniklé ztráty byly později víceméně kompenzovány. Tato událost vyslala signál o zvýšené citlivosti investorů na špatné zprávy v situaci historicky nejnižších rizikových premií poskytovatelů úvěrů.

Dlouhodobé úrokové míry zůstávají blízko historicky nízkých hodnot (v eurozóně se zvýšily ze 3,6 % počátkem října 2006 na 4,2 % koncem dubna 2007). Úrokový diferenciel mezi eurozónou a USA se s mírou apreciací eura snížil.

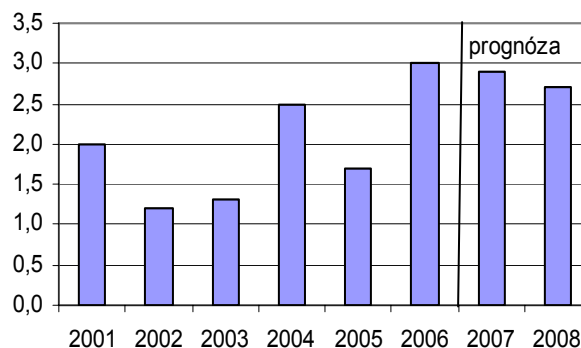
Ceny ropy, které vrcholily počátkem srpna 2006 na zhruba 80 USD za barel až do ledna 2007 klesaly na 52 USD za barel. Od února 2007 jsou však opět na vzestupu, podporovány zvýšenou poptávkou. Předpokládá se, že ve střednědobém horizontu zůstanou poměrně vysoko v rozmezí od 67 do 70 USD za barel.

Pokračující robustní růst ekonomiky EU

Výhledy ekonomického růstu EU jsou výrazně lepší než v podzimní předpovědi, a to zejména díky příznivějšímu vývoji v největší ekonomice – Německu. K revizi předpovědi směrem nahoru přiměl autory vývoj v 1. čtvrtletí 2007, kdy mezičtvrtletní růst HDP dosáhl v eurozóně místo předpokládaných 0,2 % ve skutečnosti 0,6 % a v Německu se zvýšil z očekávaných -0,9 % na +0,6 %.

Teoretický předpoklad o silném negativním vlivu zvýšené DPH na zpomalení ekonomického růstu v Německu¹ se ukázal jako **přehnaný**. Ve skutečnosti jej růstové stimuly v dané fázi ekonomického cyklu výrazně překryly. Autoři předpovědi proto zvedli očekávaný průměrný roční růst HDP v EU-27 v období 2006-2008 na 2,9 % (v eurozóně na 2,6 %), což je nejlepší výsledek pro tříleté období od vrcholu konjunktury v letech 1998-2000. Mezi roky 2006 a 2008 dochází jen k mírnému zpomalení (viz obrázek 1).

Obrázek 1: Vývoj HDP v EU-27 v letech 2001-2008 (roční tempa růstu v %, stálé ceny)

Pramen: Economic Forecast, Spring 2007, s. 27.

Růst hrubého národního důchodu (HND) je v EU-27 jako celku zhruba vyrovnán s růstem HDP, velké rozdíly mezi těmito ukazateli však existují v dohánějících malých otevřených ekonomikách. K nejrychleji rostoucím výdajovým složkám HDP

¹ DPH se v Německu zvyšovala od 1.1. 2007 z 16 % na 19 %.

patří investice do zařízení, budov a staveb (viz hrubá tvorba fixního kapitálu – HTFK). Růst dovozu v prognózovaném období mírně přesahuje růst vývozu (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Tempa růstu HND, HDP a jeho složek v EU-27 (v reálném vyjádření)

	2005	2006	2007	2008
HND	1,6	3,2	2,7	2,6
HDP	1,7	3,0	2,9	2,7
Soukromá spotřeba	1,7	2,2	2,5	2,6
Spotřeba vlády	1,7	2,1	1,8	1,8
HTFK	3,1	5,6	5,2	4,2
Změna zás. (% HDP)	0,3	0,4	0,7	0,5
Vývoz zboží a služeb	5,3	9,2	7,0	6,2
Finální poptávka	2,8	4,7	4,3	3,7
Dovoz zboží a služeb	5,8	9,1	7,2	6,6

Pramen: Economic Forecast, Spring 2007, s. 27.

Růst je stimulován **zesílenou domácí poptávkou**, která též podporuje dovozy. Impulzy vnější poptávky (ovlivněné i zpomalením vývoje v USA) se z mírně plusových hodnot (0,1 p.b. přínosu čistého exportu k růstu HDP v roce 2006) mění na mírně minusové (-0,1 p.b. v letech 2007-2008).² Příspěvek spotřeby k růstu HDP, který v roce 2006 činil 1,6 p.b., se zvyšuje v letech 2007-2008 na 1,8, resp. 1,9 p.b. a příspěvek investic se pohybuje kolem 1 p.b.

Příznivá očekávání jsou podpořena **konjunkturními indikátory důvěry**. Tyto indikátory v podnikatelském sektoru ukazují **optimistický výhled**, který se v jednotlivých složkách nachází blízko nebo nad nejpříznivějšími veličinami, pozorovanými na vrcholu konjunktury v roce 2000.

Vzestup ekonomické aktivity nachází **odraz ve všech základních veličinách**, jako je klesající míra nezaměstnanosti, snižující se deficit veřejných rozpočtů a míra veřejného dluhu, jakož i návrat míry inflace blíže ke 2 % (viz tabulka 3).

Tabulka 3: Základní ukazatele prognózy v EU-27 (roční změny v %, není-li uvedeno jinak)¹⁾

	2005	2006	2007	2008
Zaměstnanost	0,9	1,5	1,4	1,1
Míra nezaměstnanosti ²⁾	8,7	7,9	7,2	6,7
Inflace ³⁾	2,3	2,3	2,2	2,1
Saldo sektoru vlády (% HDP) ³⁾	-2,4	-1,7	-1,2	-1,0
Veřejný dluh (% HDP)	62,9	61,7	59,9	58,3
Saldo běžného účtu (% HDP)	-0,5	-0,7	-0,7	-0,8

¹⁾ Předpověď pro roky 2007-2008 je založena na údajích k 23. 4. 2007; ²⁾ V % z pracovních sil; ³⁾ Harmonizovaný index spotřebitelských cen, nominální změna; ⁴⁾ Včetně zisků z povolenek UMTS licencí. Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 3.

Běžné účty platební bilance jsou v rámci EU víceméně vyrovnané, avšak existují velké rozdíly v jednotlivých zemích. Některé dohánějící ekonomiky (zejména pobaltské země) ve velké míře využívají zahraničních úspor, dosahujících až k 20 % HDP. Pokud jde o PZI s převažujícími reinvestovanými zisky, není rovnováha vážně ohrožena. Pokud však je růst produktivity práce a investic nízký a kapitálový příliv je směřován do spotřeby nebo na trh nemovitostí, mohly by vzniknout obtížné řešitelné problémy.

² Ztráty podílu na zahraničních trzích v rámci eurozóny se týkají Irska a Itálie, zatímco Německo a Slovinsko naopak své tržní podíly zvyšují.

Příznivá situace na pracovním trhu

Vzestup konjunktury výrazně zlepšil situaci na pracovním trhu, vedl ke **zvýšení zaměstnanosti** a k výraznému omezení nezaměstnanosti. Tempo růstu zaměstnanosti se v roce 2006 zvýšilo v EU-27 na 1,5 % (v eurozóně na 1,4 %), tj. o 0,6 p.b. Jde o nejvýraznější vzestup od roku 2000. Zlepšení se týkalo všech sektorů ekonomiky, největší bylo v **sektoru soukromých služeb**. V některých členských státech se tak značně zvýšil přínos zaměstnanosti k ekonomickému růstu. Kromě zmíněného rychlého vzestupu zaměstnanosti v soukromých službách na tento jev působily strukturální reformy v některých zemích spolu se zvyšujícím se podílem zkrácených pracovních úvazků.

Míra nezaměstnanosti nabyla klesající tendenci a její očekávaný vývoj v roce 2008 v eurozóně (6,9 %) i v EU-27 (6,7 %) **dosahuje nejnižších hodnot** od doby vzniku harmonizovaného indexu (1993). Pokles se týká především velkých „starých“ zemí, jako je Německo, Itálie, Španělsko a Francie. K určitému zlepšení dochází též v Řecku, které se vyznačuje nejvyšší nezaměstnaností v eurozóně. Výjimkou ze starých členských zemí je Portugalsko, kde míra nezaměstnanosti stagnuje. V úrovni nezaměstnanosti však stále přetrvávají v rámci eurozóny značné rozdíly. Nejnižší míru nezaměstnanosti mělo v roce 2006 Nizozemsko (4 %) a nejvyšší Francie (9,5 %). K výraznému poklesu dochází v nových členských zemích s nejvyšší mírou nezaměstnanosti – v Polsku a na Slovensku. Tyto dvě země si přitom vyměňují místo na konci žebříčku – zemí s nejvyšší nezaměstnaností v rámci EU-27 se má stát od roku 2007 Slovensko (viz tabulka 4).

Tabulka 4: Míra nezaměstnanosti v EU-27 a ve vybraných zemích, 2002–2008 (v % z počtu pracovních sil)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU-27	8,8	9,0	9,0	8,7	7,9	7,2	6,7
FR	8,7	9,4	9,6	9,7	9,4	8,9	8,5
DE	8,2	9,0	9,5	9,5	8,4	7,3	6,5
ES	11,1	11,1	10,6	9,2	8,6	8,1	7,8
IT	8,6	8,4	8,0	7,7	6,8	6,6	6,4
GR	10,3	9,7	10,5	9,8	8,9	8,5	8,1
PT	5,0	6,3	6,7	7,6	7,7	7,7	7,5
AT	4,2	4,3	4,8	5,2	4,8	4,4	4,3
CZ	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	6,4	6,1
HU	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,8	7,8
PL	19,9	19,6	19,0	17,7	13,8	11,0	9,0
SI	6,3	6,7	6,3	6,5	6,0	5,8	5,6
SK	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	12,2	11,7

Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 140, vlastní úprava.

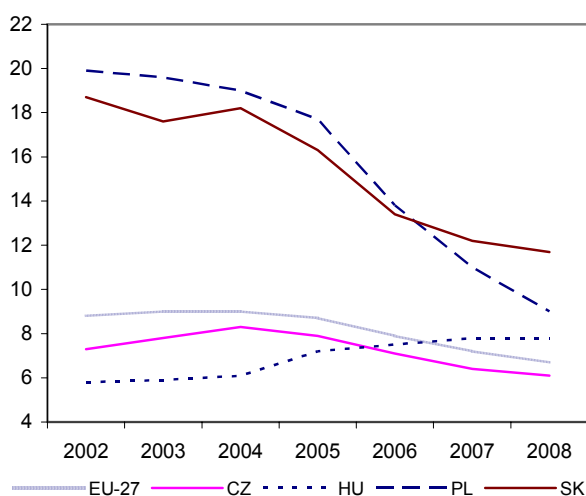
Česká republika patří spolu se Slovinskem k zemím s nejnižší mírou nezaměstnanosti v rámci postkomunistických nových členských zemí. Do roku 2005 mělo nižší míru nezaměstnanosti též Maďarsko, v posledních letech se tam však silně zvýšila (viz tabulka 4 a obrázek 2).

Snížení míry nezaměstnanosti, ovlivněné cyklickým vývojem, je doprovázeno též určitým **zlepšením míry strukturální nezaměstnanosti**. Podle odhadu DG ECFIN, založeném na konceptu NAWRU, se míra strukturální nezaměstnanosti snížila z 8 % v letech 2004-2005 na 7,5 % v roce 2006.

Charakteristickým rysem současného oživení je **utlumený vývoj reálných mezd**. Reálné mzdy v eurozóně v průběhu současného oživení klesaly (o 0,1 % ročně), zatímco v posledních čtyřech etapách oživení činil jejich

průměrný roční růst 0,3 %. Tento vývoj představuje **strukturální zlom** v historicky zachyceném typu formování mezd. Potlačený růst mezd je dán především vývojem v Německu (do určité míry i ve Španělsku a Nizozemsku). Vzhledem k nově uzavíraným mzdovým smlouvám v situaci příznivého ekonomického vývoje se očekává mírný vzestup mezd v prognózovaném období. Reálné náhrady na zaměstnance mají vzrůst v eurozóně o 0,6 % v roce 2007 a o 1 % v roce 2008, stejné veličiny v EU-27 mají stoupnout na 0,8 % a 1,3 %. V nových členských státech je mzdový růst vyšší, což odráží jejich rychlejší tempa ekonomického růstu v procesu dohánění. Přitom však v Maďarsku dochází k určitému přestřelování růstu mezd na úkor vývoje zaměstnanosti.

Obrázek 2: Míra nezaměstnanosti v EU-27 a ve vybraných zemích, 2002–2008 (v % z počtu pracovních sil)

Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 140, vlastní úprava.

Vzestup produktivity práce (měřené jako HDP na pracovníka v národním hospodářství) má trvalejší charakter a naznačuje přerušení zpomalujícího se trendu od roku 2004. V eurozóně činí růst produktivity v současném období 1,2 až 1,3 %, v EU-27 1,4 % až 1,5 % ročně (viz tabulka 5).

Tabulka 5: Základní ukazatele trhu práce v EU-27 (roční změny v %)

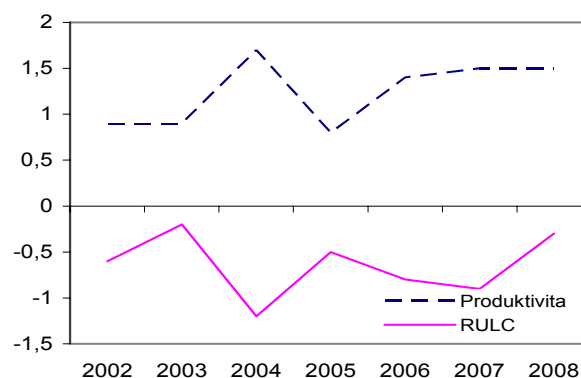
	2005	2006	2007	2008
Obyvatelstvo ve věku 15-64 let	0,4	0,2	0,3	0,2
Pracovní síly	0,8	0,8	0,7	0,6
Zaměstnanost	0,9	1,5	1,4	1,1
Produktivita práce v nář. hosp.	0,8	1,4	1,5	1,5
Míra zaměstnanosti ¹⁾	63,4	64,3	65,0	65,6

¹⁾ V % z obyvatelstva v produktivním věku. Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 35.

Umírněný růst mezd a pracovních nákladů při vyšším růstu produktivity práce vede ke snížení jednotkových pracovních nákladů (JPN), a tudíž ke zvýšení nákladové konkurenceschopnosti. V letech 2006-2008 se předpokládá pokles JPN v EU-27 v ročním průměru o 0,7 %.

K rychlému poklesu reálných JPN by mělo v letech 2006-2008 dojít v Německu a Rakousku (o 1,1 až 1,2 % ročně), a rovněž v nových členských zemích. V Polsku a na Slovensku se předpokládá pokles reálných JPN v letech 2006-2008 o 1,0, resp. 1,5 % ročně, v ČR dokonce o 3,1 % ročně. V ČR a na Slovensku je tento pohyb ovlivněn rychlým růstem produktivity práce v rozmezí 4 až 6 % ročně při mírnějším růstu pracovních nákladů.

Obrázek 3: Produktivita práce a reálné JPN v EU-27 (roční tempa růstu v %)

Poznámka: RULC – reálné jednotkové náklady práce (poměr nominálních náhrad na zaměstnance k nominálnímu HDP na pracovníka). Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 138; Statistical Annex of European Economy, Spring 2007, s. 97; vlastní výpočty.

Míra inflace pod hranicí dvou procent

Od podzimu 2006 došlo k **omezení míry inflace**, která předtím zhruba po 12 měsících kolísala kolem 2,5 %. V říjnu 2006 roční míra inflace (HICP) poklesla na 1,8 % v EU-27 a na 1,6 % v eurozóně. Šlo o souběh příznivých bazických efektů se snížením cen ropy a energií. Růst cen průmyslových výrobců (index PPI bez stavebnictví) se na meziročním základě snížil z vrcholu 6 % v červenci 2006 na pouhých 3 % v únoru 2007, a to díky poklesu cen energetické složky. Zpomalil se vzestup cen průmyslového spotřebního zboží, avšak růst cen mezispotřeby (surovin, materiálů a komponentů pro další zpracování) zůstává stále na vysoké úrovni (v únoru 2007 meziročně kolem 6 %).

Významným zdrojem snižování inflace je umírněný růst mezd, který představuje určitý převrat v dosavadním vývoji. Ve výhledu se počítá s tím, že míra inflace v EU-27 klesne ze 2,3 % v roce 2006 na 2,2 % v roce 2007 a na 2,1 % v roce 2008 (viz tabulka 6). Pro eurozónu jsou odpovídající veličiny 2,2 %, 1,9 % a 1,9 %.

Tabulka 6: Výhled míry inflace v EU-27 (roční změny v %)

	2005	2006	2007	2008
Deflátor soukromé spotřeby	2,2	2,3	2,2	2,0
Deflátor HDP	2,0	2,1	2,6	2,1
HICP	2,3	2,3	2,2	2,1
Náhrady zaměstnančím na osobu	2,5	2,4	3,1	3,3
JPN (nominální)	1,7	1,0	1,5	1,8
Dovozní ceny zboží	3,6	4,4	1,0	1,3

Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 38.

Inflační impulsy z trhů komodit a vývoje dovozních cen výrazně klesají. Jestliže ceny primárních komodit vzrostly v roce 2006 o 20 %, na konci prognózovaného období by jejich roční vzestup měl činit jen kolem 3 %. S výjimkou paliv by ceny ostatních primárních komodit měly ke konci prognózovaného období spíše mírně klesat. Podle předpokládaného vývoje cen dovozu by mělo dojít ke zpomalení jejich růstu ze 4,5 % v roce 2006 na 1,5 % v roce 2008.

Rozdíly v míře inflace mezi jednotlivými zeměmi EU jsou velké. V největší ekonomice – v Německu – letos míra inflace podle předpokladu vystoupá na 1,9 % (tj. podstatně méně, než se původně očekávalo v důsledku zvýšení DPH) a v roce 2008 opět poklesne k 1,7 % (což je naopak více, než se původně předpokládalo, neboť se zde prosa-

zují určitá zpoždění). Inflace ve Francii směřuje v letošním roce k 1,5 % s mírným vzestupem v roce 2008 na 1,7 %. V roce 2006 patřily v rámci eurozóny k zemím s nejvyšší inflací Řecko, Portugalsko a Španělsko s mírou inflace od 3,0 do 3,6 %. Ve výhledu se posunuje na první místo Řecko s inflací v roce 2008 ve výši 3,1 %.

Ze zemí mimo eurozónu mají nejvyšší míru inflace nově přijatí členové EU Bulharsko a Rumunsko (7,4 %, resp. 6,6 % v roce 2006), a rovněž pobaltské země. Ze středoevropských nových členských zemí patřily v roce 2006 k zemím s nejvyšší mírou inflace Slovensko (4,3 %) a Maďarsko (4,0 %). Ve výhledu se počítá s výrazným zlepšením na Slovensku (na 2,4 % v roce 2008) v souvislosti s přípravou na přijetí eura.

Vyrovnanější veřejné finance

Na zlepšování stavu veřejných financí působí především **ekonomický vzestup**. Významnou roli hraje též **zvýšení daňové pružnosti**, které se od roku 2005 projevuje zejména v daních korporací. Rozpočtový deficit v EU-27 poklesl v roce 2006 na 1,7 % a předpokládá se jeho další pokles na 1,2 % v roce 2007 a na 1,0 % v roce 2008. V eurozóně dosahuje ještě nižších hodnot (zhruba o 0,2 p.b.). V prognózovaném období mírně klesá míra rozpočtových příjmů v relaci k HDP a výrazněji klesá míra výdajů (viz tabulka 7).

Tabulka 7: Rozpočtová pozice sektoru vlády v EU-27 (v % HDP)

	2005	2006	2007	2008
Celkové příjmy (1)	44,5	45,2	44,9	44,8
Celkové výdaje (2)	46,9	46,9	46,1	45,9
Běžné saldo (3) = (1)-(2)	-2,4	-1,7	-1,2	-1,0
Výdaje na úroky (4)	2,7	2,6	2,6	2,6
Primární saldo (5) = (3)+(4)	0,3	1,0	1,4	1,6
Cyklicky upravené saldo	-1,8	-1,4	-1,1	-0,9
Cyklicky upravené primární saldo	0,9	1,3	1,6	1,7
Strukturální saldo	-2,0	-1,3	-1,1	-0,9
Změna strukturálního salda	0,7	0,7	0,2	0,2
Veřejný dluh	62,9	61,7	59,9	58,3

Pramen: Economic Forecasts, Spring 2007, s. 41.

Ve strukturálním vyjádření (tj. po korekci o cyklické faktory a při očištění od jednorázových a dočasných opatření) je rozpočtové přizpůsobení méně zřetelné než v nominálních veličinách v důsledku zužující se, i když stále záporné produkční mezery. Předpokládá se pouze mírný pokles deficitu, a to v EU-27 z 1,3 % HDP v roce 2006 na 0,9 % v roce 2008 a v eurozóně z 1,1 % na 0,7 %. Vzhledem k omezenému zlepšení strukturálních deficitů v eurozóně se ministři financí na schůzce „Eurogroup“ dohodli na potřebě ambicióznějších rozpočtových cílů ve srovnání se Stabilizačními programy z roku 2006.

V zemích eurozóny, nacházejících se **v proceduře nadměrného deficitu** (EDP), došlo k jeho snížení pod 3 % HDP v Německu a v Řecku (v Německu přitom více, než bylo očekáváno). Lepších než očekávaných výsledků bylo dosaženo též v Portugalsku a v Itálii. Ve výhledu se očekává pokračování tohoto vývoje s tím, že v roce 2007 zůstane deficit nad 3 % pouze v Portugalsku. V zemích mimo eurozónu se v roce 2006 podařilo snížit deficit pod 3 % HDP ve Velké Británii a na Maltě. V Maďarsku a Polsku bylo dosaženo lepších než očekávaných výsledků, přičemž v Polsku je naděje na snížení deficitu pod 3 % HDP ke konci prognózovaného období (na Slovensku od roku 2007). Na rozdíl od toho v ČR, kde deficit poklesl pod 3 % HDP již v roce 2006, se očekává jeho zvýšení až ke 4 % v roce 2007 s mírným zlepšením v roce 2008.

Rychlý růst v ČR s fiskálními tlaky

V charakteristice české ekonomiky je zdůrazněn pokračující robustní růst v roce 2006, který představuje opakování rekordního vzestupu HDP z roku 2005. Zdrojem růstu je domácí poptávka, zejména investice do fixního kapitálu (podporované přílivem PZI), při oslabujícím přínosu zahraničního obchodu. Tyto charakteristiky se neliší od hodnocení domácích institucí. Nezdůvodněné však zůstává **snížení očekávaného ekonomického růstu** v letošním roce na 4,9 %, zatímco podzimní předpověď ECFIN počítala s 5,1 %. Domácí instituce sice rovněž předpokládají určité zmírnění temp ekonomického růstu proti předchozím letům, avšak zůstávají nad 5 % a své starší předpovědi s postupem času spíše mírně zvyšují.³ Tomu odpovídá i pokračující příznivý vývoj v první třetině roku.

Analýza zdůrazňuje vznikající **napětí na pracovním trhu**, vyvolané rychlým ekonomickým růstem. Vzhledem k umírněnému růstu mezd se však při rychle rostoucí produktivitě práce (přes 4 % ročně) jednotkové pracovní náklady snižují. Problémem v ČR zůstává **vývoj veřejných financí**. Deficit sektoru vlády se v roce 2006 sice snížil pod 3 % HDP (více než byl cíl Konvergenčního programu), avšak rozpočet na rok 2007 s fiskální expanzí v položce sociálních výdajů znovu výrazně přestřeluje střednědobé cíle (odhaduje se na 3,9 % HDP v roce 2007 a 3,6 % HDP v roce 2008).

Rizika předpovědi

Ve výhledu se předpokládá pokračování robustního růstu v EU jen s mírným zpomalením v důsledku poklesu temp růstu světové ekonomiky. Inflační tlaky v roce 2007 budou jen mírné, avšak **s dozráváním cyklu** a napětím na trhu práce se mohou objevit **mzdové tlaky** ke konci prognózovaného období. Rizika předpovědi mohou vznikat jak na straně domácích, tak i externích faktorů. **Riziko směrem vzhůru** se může projevit v domácí poptávce, která může růst rychleji než podle předpovědi. Vzrůstající důvěra spotřebitelů může **uvolnit potlačenou poptávku**, nahromaděnou během tohoto cyklu, charakterizovaného mimořádně omezenými spotřebitelskými výdaji. Pak by se mohl obnovit pokles míry úspor domácností, který se prosazoval do splasknutí spekulativní bubliny na akciových trzích (dot-com bubble z let 1995-2001). V delším výhledu by pak pracovní příjmy rostly rychleji a navazující vyšší výdaje domácností by stimulovaly růst zaměstnanosti, který by se projevil v trvalejším ekonomickém vzestupu. V kontextu stabilního makroekonomického prostředí má tento **scénář zlatých časů** nezanedbatelnou pravděpodobnost.

Rizika na straně investičních výdajů jsou oboustranná, přičemž ve stavebních investicích jsou silnější směrem dolů vzhledem ke stoupajícím nákladům na hypoteční úvěry. **Rizika na finančních trzích** se mohou objevit v důsledku zvýšené citlivosti investorů na nepříznivé zvraty ve vývoji globální ekonomiky, což by mohlo obnovit tendenci ke zvyšování rizikových premií. Výraznější než očekávaný **pokles ekonomiky USA** je rovněž rizikem, které hrozí zejména při úvěrovém krachu na trhu bydlení. Růst poptávky po ropě a geopolitické tlaky by mohly způsobit vyšší **růst cen paliv**, zvýšit inflaci a omezit ekonomický růst. Převládající optimističtější výhled počítá s „měkkým přistáním“ v USA, přetrvávajícím oživením v Evropě a silným růstem v Asii.

³ MF ČR v predikci z letošního dubna počítá s růstem HDP v roce 2007 ve výši 5,3 %, zatímco v lednu předpokládalo jen 5,0 %. ČNB v dubnové predikci předpokládá růst v širokém rozpětí 4,9 až 6,5 %.

Fiskální stimulace podnikového výzkumu a vývoje

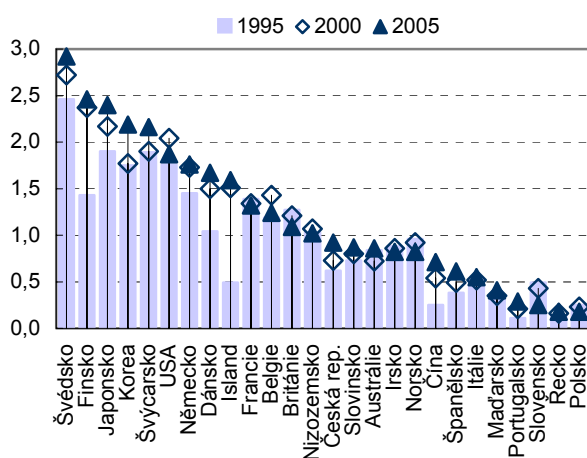
Výzkum a vývoj (VaV) je oblastí, která se těší značné pozornosti jak v ekonomické teorii, tak i v hospodářsko-politické praxi. Do popředí se dostává také díky formulaci tzv. Lisabonské strategie, která přinesla některé explicitní cíle (nazývané jako Barcelonské) pro vlády členských států Evropské unie (EU) ve vybraných oblastech, kam pochopitelně patří také VaV. Splnění stanoveného cíle pro celkové výdaje na VaV (GERD) ve výši 3% HDP je pak závislé především na podnikovém výzkumu a vývoji.

Význam podnikového výzkumu a vývoje

Investice do výzkumu a vývoje tvoří jeden z klíčových faktorů budoucí konkurenceschopnosti. Ze strukturálního hlediska je za nejdůležitější považován VaV realizovaný v podnikovém sektoru, u něhož byla prokázána nejsilnější vazba na růstovou výkonnost, navíc tvoří podstatnou část GERD. Podnikové výdaje na výzkum a vývoj (BERD) jsou výdaje jednotek zahrnutých do podnikatelského sektoru. Ten zahrnuje (a) všechny firmy, organizace a instituce, jejichž základní činností je tržní výroba produktů a služeb (jiných než vysokoškolské vzdělávání) na prodej pro širokou veřejnost za ekonomicky významnou cenu, (b) soukromé neziskové instituce, které poskytují služby především výše uvedeným firmám, organizacím a institucím (Frascati manuál, odst. 163).

Specifičnost podnikového VaV spočívá zejména v tom, že je závislý na **tržních stimulech**, neboť je to rozhodování mikroekonomických subjektů, které jej realizují v dané podobě podle svých rozhodovacích kritérií. Přestože je jeho význam jak pro společnost, tak i pro jednotlivé firmy značný, z jistých důvodů je do něj investováno méně, než by bylo žádoucí. Těmi důvody mohou být jednak znalostní přelévání, jež vzniká díky nemožnosti chránit veškeré vědecko-výzkumné výstupy, ale také některé tržní nedokonalosti jak na finančních trzích, tak co se informací týče, případně obecný nedostatek kvalifikované pracovní síly. Je tedy logické, že se vlády pokoušejí prostřednictvím svých nástrojů nějakým způsobem do tohoto procesu vstupovat a napravovat tak toto tržní selhání.

Obrázek 1: Výdaje na podnikový VaV (BERD, v % HDP)

Poznámky: Místo roku 2005 pro Austrálii, Čínu, Japonsko rok 2003, rok 2004 pro Island, Jižní Koreu, Švýcarsko, USA a Velkou Británii. Místo roku 2000 pro Švédsko a Norsko rok 1999. Místo roku 1995 pro Švýcarsko rok 1996. Pramen: EUROSTAT – New Cronos, Science and Technology (data k 25. 5. 2007), OECD – Science, Technology and Industry Outlook 2006, str. 225.

Mezi vybranými zeměmi (kromě Číny jde o země EU nebo OECD) jsou patrné velké rozdíly z hlediska BERD, a to jak podle jeho absolutní výše, tak i v trendu (obrázek 1). Výrazný nárůst je patrný především u evropských severovýchodních zemí, vysoký podíl BERD na HDP dlouhodobě kromě nich vykazují rovněž vyspělé asijské ekonomiky, USA a Švýcarsko. I z toho lze intuitivně vypozařovat závislost mezi podnikovým VaV a ekonomickým růstem. Pro méně vyspělé země, kam můžeme zařadit taktéž Českou republiku, je tedy výzvou pokusit se zvýšit výdaje do výzkumu a vývoje realizovaného v soukromém sektoru.

Nástroje hospodářské politiky stimulující podnikový výzkum a vývoj

Uvědomění si významu podnikového výzkumu a vývoje vede národohospodáře ke snaze ovlivnit jeho výši a strukturu. Přestože jsou tyto formovány trhem, který vytváří impulzy pro jeho směřování, existují určité možnosti, jak prostřednictvím nástrojů hospodářské politiky působit na daný cíl. Obecně lze říci, že všechny politiky nějakým způsobem **přímo** či **nepřímo** ovlivňují inovační proces, jehož podstatnou součástí bývá také výzkum a vývoj. Značná komplexnost inovačního procesu však představuje pro hospodářskou politiku problém, neboť se v něm obtížně hledají jednoduché kauzální vztahy, které by byly využitelné pro tvorbu, implementaci, ale hlavně evaluaci konkrétních hospodářsko-politických opatření.

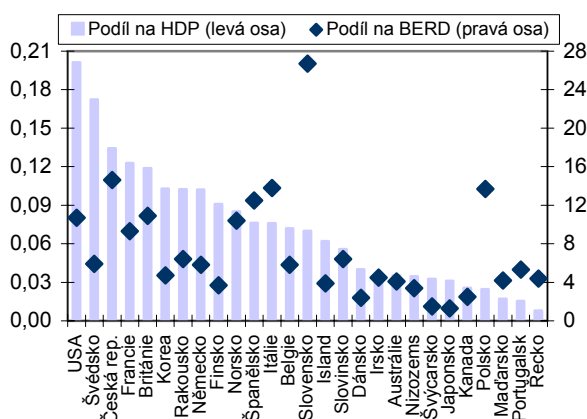
Mapování možností hospodářské politiky na tomto poli se stalo předmětem celé řady ekonometrických studií, které zkoumají reálnost dopadů vybraných opatření na podnikový výzkum a vývoj. Velkým problémem jsou však některé dlouhodobé efekty příslušných opatření, které se jen velmi obtížně testují, což vede k určité skepsi týkající se těchto studií, potažmo k perzistenci mixu hospodářských politik, jenž neodpovídá příslušným závěrům studií, byť jejich závěry jsou mnohdy celkem významné. Zpravidla jsou za účelem stimulace podnikového výzkumu a vývoje prováděna hlavně opatření prostřednictvím **rozpočtových nástrojů**, o nichž bude pojednáno v dalších částech. Svůj význam má také výzkum a vývoj prováděný ve vládním či akademickém sektoru, podpora rozvíjení vazeb mezi jednotlivými aktéry národního inovačního systému, vytváření odpovídající zásohy lidského kapitálu pro vědu a výzkum, nastavení regulace a vynutitelnosti práv duševního vlastnictví, zajištění přístupu zejména malých inovativních firem ke kapitálu a celá řada dalších rámcových opatření, jež vytvářejí institucionální charakter ekonomiky či udržují příznivé makroekonomické prostředí.

Kromě výše uvedených nástrojů, jež jsou zaměřeny především na nabídkovou stranu, objevují se v poslední době návrhy opatření, jež by se týkala spíše **poptávkové strany**. Tento opačný přístup bere na zřetel, že původní směr stimulace přes nabídkovou stranu trpí závažným nedostatkem kvůli nemožnosti suplovat tržní poptávku po vědecko-výzkumných výstupech, přičemž právě ty jsou tím hlavním katalyzátorem firemních investic do výzkumu a vývoje. Navrhuje se tedy například využití státních nákupů zboží a služeb, kde by byla upřednostňována inovativní produkce. Souhrnná výše veřejných zakázek je poměrně vysoká, což platí zejména o některých tržních segmentech, v nichž je poptávka ze strany veřejných institucí klíčová. Jistým omezením jsou však obecná pravidla pro veřejné zakázky bránící různým nestandardním postupům výběru.

Přímé subvencování

Jak již bylo řečeno, jedním z klíčových nástrojů stimulace BERD jsou rozpočtová opatření. Ta jsou součástí širší politiky zaměřené na fiskální podporu VaV, kam patří také financování výzkumu prováděného vládními agenturami či vysokými školami. Zde však bude pozornost věnována pouze fiskální podpoře podnikového VaV. Obecně můžeme rozlišit dva přístupy, které se v této oblasti uplatňují. Tím tradičnějším je přímé subvencování BERD prostřednictvím různých **dotací** či **grantů**. Jeho výhodou je určitá selektivnost, kdy je možné podporovat právě takový výzkum a vývoj, na jakém je v danou dobu největší celospolečenský zájem. To však sebou zároveň nese jisté zápory, kdy rozhodování o prospěšnosti závisí na mnohdy jen těžko definovatelných kritériích, navíc každá selektivnost zpravidla zvyšuje administrativní náklady a snižuje tak potenciální efektivnost příslušných opatření.

Obrázek 2: Vládní financování podnikového VaV jako podíl na HDP (v %) a podíl na BERD (v %) v roce 2005 (příp. nejbližší dostupný rok)

Pramen: OECD - Science, Technology and Industry Outlook 2006, str. 225, 228, vlastní úpravy.

Ukazatelem míry státní podpory podnikového VaV je **podíl vládních zdrojů na financování BERD**, případně podíl těchto výdajů na HDP. Česká republika má poměrně vysoký podíl vládních zdrojů na financování BERD (obrázek 2). Jelikož však celkové výdaje na podnikový VaV nejsou příliš vysoké, je výše těchto subvencí v poměru k HDP nižší než v USA či Švédsku. Podobně jako Česká republika jsou na tom Itálie či Španělsko. Extrémním případem je Slovensko, které má ze sledovaných zemí nejvyšší podíl vládních subvencí na BERD. Výše tohoto podílu je však dána především nižšími výdaji samotných firem na VaV, což je podobné Polsku, kde jsou tyto výdaje ještě nižší. Ukazuje se tak, že samotný podíl veřejných zdrojů na BERD může zkrášlovat skutečný stav věci, proto je vhodnější charakterizovat štedrost státní podpory spíše pomocí podílu na HDP.

Pro Českou republiku z tohoto mezinárodního srovnání vyplývá, že cestou ke zvyšování BERD patrně nebude jejich masivnější dotování ze strany státu, neboť z vyspělých zemí mají štedřejší státní podporu pouze USA a Švédsko. Zastávání České republiky a dalších transformujících se ekonomik (avšak také zemí jižního křídla EU) z hlediska podílu BERD na HDP je způsobeno nižšími výdaji samotných firem na jejich VaV, případně menším využitím zahraničních zdrojů jeho financování, což naznačuje uzavřenost národních inovačních systémů těchto zemí (s výjimkou Maďarska, kde podíl zahraničních zdrojů dosahuje dlouhodobě zhruba 1/5). Pro tyto země tak bude zapotřebí využít spíše jiných nástrojů ke stimulaci podnikového VaV, a to

takových, které budou pobízet samotné firmy ke zvýšení jejich vlastních investic do VaV.

Struktura přímých subvencí

Selektivnost státních dotací či grantů se může projevovat ve struktuře těchto subvencí podle různých hledisek. Největší pozornost se zpravidla věnuje jejich členění **podle ekonomické aktivity** příjemců (tabulka 1). V základním členění tak můžeme rozlišovat základní sektory ekonomiky: zemědělství a příbuzná odvětví (OKEČ A+B), zpracovatelský průmysl (OKEČ D) a služby (OKEČ G až Q). Pochopitelně je možné si všimnout také těžebního průmyslu, utilit či stavebnictví, jejichž význam však z hlediska BERD není příliš velký. Rovněž tak lze podrobněji zkoumat zejména zpracovatelský průmysl. Problémem ale je dosud celkem malá dostupnost dat, která lze získat pouze pro několik zemí, což se projevuje už ve srovnání podle základního členění.

Tabulka 1: Struktura vládních subvencí podle ekonomické aktivity příjemců (OKEČ, v %) v roce 2004 (příp. 2003)

	Podíl na BERD			Podíl na subvencích		
	A + B	D	G - Q	A + B	D	G - Q
AT	13,0	3,1	15,3	0,2	34,2	65,1
CY	20,9	0,1	7,8	5,7	0,4	93,3
CZ	64,8	6,6	29,0	1,7	26,6	70,6
ES	10,3	10,8	15,0	0,9	49,1	48,3
FI	0,3	2,8	7,1	0,0	61,3	37,0
FR	11,4	12,2	5,1	1,5	93,6	4,3
HU	29,8	1,8	11,9	8,5	34,1	50,3
NO	8,0	8,4	15,2	1,1	32,8	64,4
PL	31,4	14,1	18,7	8,6	52,8	27,3
PT	35,9	4,4	6,0	2,0	37,1	60,5
RO	32,7	21,6	49,4	15,0	50,3	18,4
SE	0,9	5,7	6,9	0,0	77,8	21,9
SI	0,0	3,0	11,7	0,0	54,1	45,9
SK	39,8	2,1	42,3	3,8	2,9	93,2

Pramen: EUROSTAT – New Cronos, Science and Technology (data k 25. 5. 2007), vlastní výpočty.

Z tabulky vyplývá, že vysoký podíl přímých státních dotací na BERD vykazuje u většiny zemí zemědělství, nejvíce pak v České republice, kde je podnikový VaV v zemědělství takřka ze 2/3 financován státem. V této souvislosti je nutné poznamenat, že podnikový VaV může mít někdy charakter výzkumu prováděného pro stát, stejně jako může být realizován výzkum ve vládních a akademických institucích na zakázku firem. Interpretace dat je tak někdy poněkud záludná. Samotné vytváření vazeb mezi jednotlivými aktéry národního inovačního systému je již dalším typem politiky stimulační podnikový VaV. Tímto případem může být vyšší podíl vládních zdrojů na BERD právě v zemědělském sektoru, kdy tento VaV sleduje nejenom komerční účely. Zemědělství jako takové však nevykazuje nijak vysoký podíl z hlediska podílu na celkových vládních subvencích BERD, a to platí také pro Českou republiku. Za pozornost tak stojí zdejší velmi nízký podíl BERD v tomto odvětví financovaný z komerčních zdrojů.

Mnohem větší význam má z hlediska výše státních subvencí podpora podnikového VaV ve zpracovatelském průmyslu a ve službách. Jednotlivé země, pro něž jsou dostupná data, se mezi sebou výrazně liší, jak v intenzitě fiskální stimulace BERD, tak i v poměru mezi těmito sektory co do výše státní podpory. Například Francie podporuje štedře VaV ve zpracovatelském průmyslu, stejně tak Švédsko nebo Finsko. Česká republika naopak podporuje spíše výzkum v sektoru služeb, kam jde z vládních zdrojů takřka 0,1 % HDP, což je nejvyšší částka ze všech sledovaných zemí. Z vyspělejších

zemí se službám dostává relativně větší podpory také v Norsku nebo Rakousku.

Státní podporu podnikového VaV je možné členit taktéž **podle velikosti podniků**, které jsou příjemci těchto subvencí (tabulka 2). Standardně se rozlišují malé (do 49 zaměstnanců), střední (50 až 249 zaměstnanců) a velké podniky (alespoň 250 zaměstnanců). Podobně jako u struktury podle ekonomické aktivity také zde nejsou příliš dostupná příslušná data, což limituje závěry dané analýzy. Významnější efekt přímých subvencí BERD lze očekávat především u malých firem, které mají obtížnější přístup ke kapitálu. Platí to zejména pro nově vznikající firmy. Toto hledisko však bohužel není možné sledovat, neboť v mezinárodním srovnání není dostupná struktura příjemců dotací či grantů podle stáří firem. Nikterak nepřekvapí, že jsou to právě malé podniky, které se více spoléhají na státní financování BERD. Existují však celkem významné výjimky ve Velké Británii či Norsku, kde státní subvence směřují spíše do velkých firem. V případě Velké Británie jsou to takřka veškeré dotace věnované tomuto účelu, což kontrastuje se situací v sousedním Irsku, kde je podpora směřována z velké míry do malých firem.

Tabulka 2: Struktura vládních subvencí podle velikosti příjemců (v %) v roce 2004 (přip. 2003)

	Podíl na BERD			Podíl na subvencích		
	malé	střední	velké	malé	Střední	velké
AT	18,0	8,2	4,5	26,7	22,3	51,0
BE	12,0	5,1	3,8	35,8	20,7	43,6
CY	15,6	1,5	0,2	92,4	5,7	2,0
CZ	22,6	25,8	9,7	16,6	42,8	40,7
DK	2,5	3,3	2,1	16,2	21,4	62,4
EE	5,8	10,3	0,0	49,1	50,5	0,5
ES	11,7	15,4	11,4	17,8	31,9	50,3
FI	12,6	4,2	2,5	32,5	12,6	54,9
GR	3,8	4,8	4,5	16,5	34,5	49,0
CH	7,5	2,5	0,7	40,0	20,7	39,3
IE	8,2	3,1	0,8	60,0	25,7	14,3
IT	12,5	1,1	0,9	73,2	13,8	12,9
LV	9,5	0,2	0,0	97,6	1,9	0,4
NO	4,1	9,1	14,8	9,3	28,7	62,0
PL	19,5	24,9	12,4	7,5	47,8	44,7
PT	12,9	7,4	2,1	47,8	28,6	23,6
RO	19,8	39,5	25,6	26,1	33,8	40,1
SI	27,4	5,7	1,6	47,9	26,4	25,6
SK	16,4	41,1	18,5	5,9	58,5	35,6
UK	2,4	2,4	12,9	1,3	3,0	95,7

Pramen: EUROSTAT – New Cronos, Science and Technology (data k 25. 5. 2007), vlastní výpočty.

Česká republika má státní subvence podnikového VaV rozloženy vcelku rovnoměrně co do jejich absolutní výše, nicméně výrazněji tuto podporu cítí především malé a střední firmy, kde podíl vlády na financování BERD dosahuje více než 20 %, což je zhruba desetkrát více než ve Velké Británii. Situace dalších transformujících se ekonomik je různorodá, nelze vysledovat charakteristiku, jež by byla společná pro všechny tyto země.

Při interpretaci výsledků podle různých strukturálních hledisek je třeba být vždy opatrný, v případě ukazatelů vztažených k VaV to platí dvojnásob. Existují totiž výrazné rozdíly mezi různými typy firem ve významu BERD pro jejich inovační aktivitu. V případě malých firem nebo podniků z odvětví služeb například BERD tvoří relativně menší část jejich celkových inovačních výdajů, rovněž tak existují rozdíly v efektivnosti vynakládaných výdajů. To pak má logicky do-

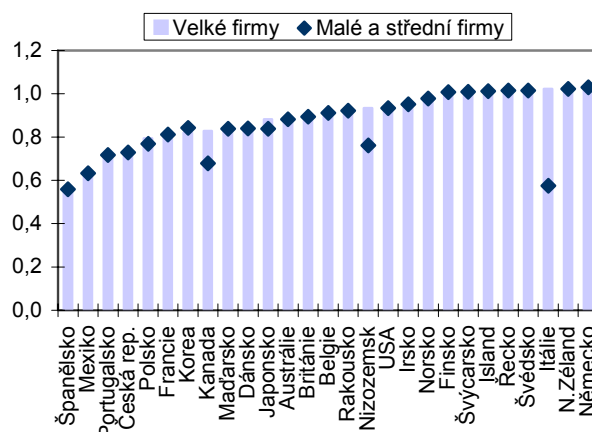
pady také na hodnocení státních subvencí podnikového VaV a jejich mezinárodní srovnávání.

Daňové pobídky

V průběhu času se začíná prosazovat nový přístup fiskální stimulace podnikového VaV, kdy jsou přímé dotace nahrazovány daňovými pobídkami. Výhodou tohoto nástroje je vyšší transparentnost a nižší administrativní náročnost pro stát. Daňové stimuly tak mohou být efektivnější, zároveň však stát ztrácí možnost výběru konkrétních projektů a mohou tak být podporovány také výzkumné směry, po nichž není celospolečenská poptávka. Pochopitelně je možné do tohoto systému zakomponovat určité selektivní prvky, čehož je v některých zemích využíváno. Z technického hlediska nabývají daňové pobídky různých podob, ať už násobného započítávání výdajů na VaV do **daňově uznatelných nákladů**, různých úprav **daňového základu či daňových bonusů**, které mohou být uplatňovány nejenom na samotné BERD, ale také na platy výzkumníků, čehož se využívá například v Nizozemsku, kde tak fiskální stimulace BERD působí i jakousi oklikou přes vytváření vhodných podpůrných podmínek zvýhodněním zaměstnávání vědecko-výzkumných pracovníků.

Velká pestrost nástrojů, které slouží jako daňové pobídky, poněkud komplikuje možnosti mezinárodního srovnávání jejich štěrnosti. K tomu je zapotřebí převést různé formy pobídek na srovnatelný základ. Na tomto principu pracuje tzv. **B-Index**, který je koncipován jako hodnota příjmu před zdaněním, jež je nutná pro pokrytí jednotkových výdajů na VaV a zaplacení daní. Komplikovanost jeho sestavování však způsobuje, že jeho hodnota není běžně publikována a je dostupná pouze pro omezený okruh zemí OECD, navíc v nepříliš dlouhých časových řadách (obrázek 3).

Obrázek 3: Hodnota B-Indexu v roce 2006

Pramen: OECD - Science, Technology and Industry Outlook 2006, str. 242, vlastní úpravy.

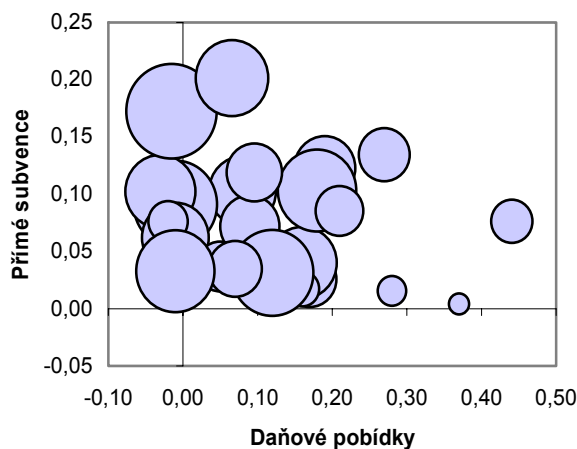
Čím nižší hodnoty B-Index dosahuje, tím vyšší pobídku daňový systém nabízí. Některé země (výrazněji Kanada, Nizozemsko, Itálie) podporují firmy rozdílně podle jejich velikosti, proto může být jeho výše rozdílná pro různé kategorie firem. Nejvyšší daňové pobídky podnikového VaV poskytuje Španělsko, také Česká republika patří po jejich nedávném zavedení mezi země se vcelku vysokou podporou BERD pomocí tohoto nástroje. Zajímavé je, že země s vysokou intenzitou podnikového VaV (například Švédsko, Finsko, Švýcarsko nebo Německo) příliš neuplatňují daňové pobídky, případně nejsou tyto pobídky u nich příliš štědré. Důvodem odmítání daňových pobídek bývá někdy také obava z toho, že narušují neutralitu daňového systému, což je třeba často zmiňovaný případ Nového Zélandu.

U daňových pobídek, potažmo pak u B-Indexu, je však třeba si uvědomit, že představují pouze jakousi **miру potenciální podpory**, jež přímo ovlivňuje mezní náklady výzkumu a vývoje ve firmách. O tom, jak moc bude stát tímto způsobem podniky podporovat, rozhodují především ony samy podle toho, jak těchto pobídek využijí, stát pro ně pouze snižuje relativní cenu VaV. Je tedy možné, že systém daňových pobídek, který je vcelku velkoryse nastaven, nemusí ve skutečnosti vést k vyšším BERD, a tím ani k příliš vysoké státní podpoře. Důležitý je totiž spíše celkový mix politik zaměřených na tuto oblast, nestačí využívat výrazněji pouze jediný nástroj.

Srovnání využívání obou nástrojů

Mezi jednotlivými zeměmi jsou patrné poměrně značné rozdíly v míře využití přímých subvencí a daňových pobídek (obrázek 4). Jak již vyplynulo z předchozího textu, země s vyššími BERD využívají spíše dotací než pobídek, nicméně nelze prokázat žádnou statisticky významnou závislost mezi těmito proměnnými. Stejně tak nelze jednoznačně říci, že by štedřejší fiskální podpora v souhrnu nějak závisela na míře podnikového VaV a obráceně. Za pozornost snad stojí fakt, že daňové pobídky se uplatňují spíše v zemích s nižším podílem BERD na HDP, což je ve Španělsku, Mexiku, Portugalsku, ale částečně i v České republice, která patří v souhrnu obou nástrojů mezi země s největší fiskální podporou výzkumu a vývoje realizovaného v soukromé sféře.

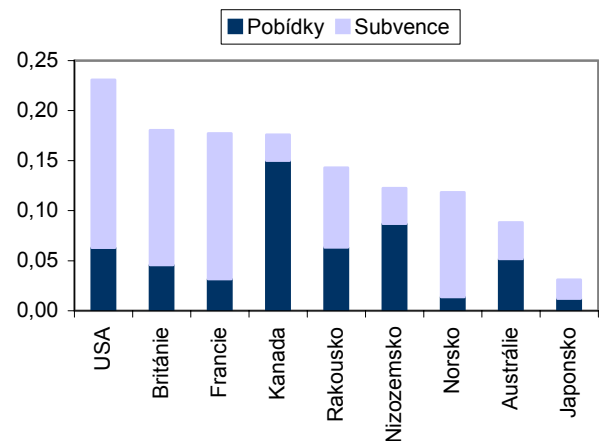
Obrázek 4: Srovnání podílu přímých státních dotací na BERD (v % HDP) a daňových pobídek (1 minus B-Index) s BERD (v % HDP) v roce 2006 (příp. nejbližším dostupném roce)

Poznámka: Podíl BERD na HDP je značen odpovídající velikostí značky. Pramen: OECD - Science, Technology and Industry Outlook 2006, str. 225, 228, 242, vlastní výpočty.

Současné srovnání přímých subvencí a daňových pobídek co do velikosti je však problematické vzhledem k již zmíněnému faktu, že daňové pobídky představují pouze potenciální podporu, zatímco subvence jsou skutečně realizovány v příslušné plánované výši. Celková výše státní podpory prostřednictvím daňových pobídek je velmi obtížné zjistitelná, dostupnost přesných čísel je omezená pouze na několik málo zemí, kde se navíc zjišťuje v nepravidelných intervalech. Podobně jako u B-Indexu totiž nejde o klasický indikátor, který by byl snadno měřitelný a následně i pravidelně publikovatelný. Z dostupných dat (obrázek 5) však lze vydedukovat, že význam obou fiskálních nástrojů stimulace podnikového VaV, alespoň co se jejich kvantifikace týče, bude nejspíš podobný, byť se jednotlivé země mezi sebou značně odlišují z hlediska důrazu na ně kladených. Zajímavý je hlavně případ Kanady, kde je relativní význam daňových pobídek největší.

Obrázek 5: Přímé státní subvence podnikového VaV a daňové pobídky (v % HDP)

Poznámka: Jde o data za rok 2001 pro USA, 2002 pro Francii a Rakousko, 2003 pro Japonsko, 2004 pro Austrálii a Kanadu a 2005 pro Nizozemsko. Pramen: OECD - Science, Technology and Industry Outlook 2006, str. 25, vlastní úpravy.

Samotné zvýšení veřejných výdajů, ať už přímých či nepřímých, do podnikového výzkumu a vývoje, může, ale také nemusí zvýšit celkové BERD. Může se totiž stát, že veřejné výdaje pouze nahradí výdaje z jiných zdrojů, tedy ze zahraničí nebo soukromé domácí, přičemž právě ty jsou klíčové pro celkovou výši BERD. Dochází tak pouze ke změně struktury financování podnikového výzkumu a vývoje, avšak důležitější je, jak se změní celková výše podnikového VaV. Proto se jako tradiční nástroj evaluace popisovaných nástrojů používá tzv. **additionality concept**, kdy nás zajímá rozdíl mezi hypotetickým stavem bez státní intervence a současným stavem při její existenci. Zde je třeba zmínit, že kromě efektu vytěsnění může dojít také k efektu přitažení dalších soukromých investic, jež jsou vyvolány například státní podporou projektu, který by se jinak neuskutečnil, neboť by na něj daná firma neměla dostatek peněžních prostředků, případně by jeho realizace byla pro firmu příliš riziková.

Tradičním evaluačním nástrojem je hodnocení přidání mezi vstupy (**input additionality**), tedy, zda došlo ke zvýšení celkových BERD díky růstu fiskálních vstupů. Dalším možným přístupem je tzv. **output additionality**, kdy srovnáváme výstupy firem, jimž byla udělena nějaká státní podpora, s firmami bez této podpory. Problémem této metodiky je její klíčová závislost na správně zvoleném ukazateli výstupu, což může být velmi náročné. Existuje celá řada možných indikátorů, jako je patentová aktivita, podíl inovativních výrobků na celkových tržbách, ale i samotný vývoj podílu firmy na trhu. Příslušná data jsou zpravidla zjistitelná pouze z dotazníkových šetření a je u nich dosti problematická mezinárodní srovnatelnost.

Nejmodernější metodou evaluace hospodářsko-politických nástrojů je tzv. **behavioural additionality**, kdy je důraz kladen na kvalitativní charakteristiky vědecko-výzkumného procesu. Sleduje se tedy, jak vládní politika ovlivnila typ realizovaného VaV a způsob jeho provádění. Tento přístup tak reaguje na jistá omezení předešlých metod, u nichž je někdy poněkud zavádějící přiřazení konkrétních efektů konkrétnímu projektu, navíc opomíjí některé dlouhodobější dopady, jež jsou charakteristické zejména pro granty, kdy dochází například k rozvoji spolupráce mezi firmami a vysokými školami, která přetrvává i po skončení grantového projektu. Podobně jako u srovnávání změn u výstupních ukazatelů také zde je obtížné získat potřebná data, navíc metodologie se teprve rozvíjí.

Zdroje ekonomického růstu v nových zemích EU-8 v období 2001–2006

V tomto příspěvku analyzujeme zdroje ekonomického růstu v pěti zemích střední Evropy (EU-5), tj. v České republice, Maďarsku, Polsku, Slovensku a Slovinsku a ve třech pobaltských zemích, tj. v Estonsku, Litvě a Lotyšsku.

Ekonomická úroveň zemí EU-8 byla v roce 2000 podstatně nižší než průměr zemí EU-15. V České republice dosahoval HDP na obyvatele (v PPS) v roce 2000 59 %, v Maďarsku 49,1 %, v Polsku 42,5 %, na Slovensku 43,2 % a nejvyšší pak ve Slovinsku 66,3 %. V pobaltských zemích byla ekonomická úroveň ještě nižší, v Estonsku 38,3 %, v Litvě 34,6 % a v Lotyšsku jen 32,2 %. Ekonomický růst, měřený reálným HDP, byl ale v těchto zemích v období 2001-2006 vyšší než jaký byl v průměru dosažen v zemích EU-15. Od Slovinska, kde byl dvakrát vyšší, až po Estonsko a Lotyšsko, kde byl téměř pětkrát vyšší. V důsledku toho všechny tyto země konvergovaly k ekonomické úrovni EU-15, nejrychleji pak Estonsko z 38,3 % v roce 2000 na 60,3 % v roce 2006, čímž Estonsko v ekonomické úrovni předstihlo Maďarsko, Polsko a Slovensko.¹

Zdrojem ekonomického růstu jsou práce (zaměstnanost), kapitál (fyzický objem) a souhrnná produktivita faktorů (práce a kapitálu). Metoda růstového účetnictví umožňuje zjistit příspěvek jednotlivých faktorů k ekonomickému růstu, kde tempa růstu zaměstnanosti a zásoby kapitálu jsou váženy důchodovým podílem práce a kapitálu, jejichž součet je roven jedné². Rozdíl mezi tempem růstu reálného HDP a váženým součtem tempa růstu zaměstnanosti a kapitálu je roven tempu růstu **souhrnné produktivity faktorů** (zjištěné takto jako residuál).³ Tempo růstu souhrnné produktivity faktorů (SPF) tak zahrnuje vliv technického pokroku, efekt výzkumu a vývoje, příspěvek kvality lidských zdrojů, institucionální a organizační změny, vliv realokace faktorů mezi odvětvími, rostoucí výnosy z rozsahu, případně další faktory (souhrnně se jedná o vliv kvalitativních faktorů).

Fyzická zásoba kapitálu (ve st.c. 2000) byla vypočítána metodou nepřetržitě inventarizace (perpetual inventory method), tj. kumulací tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK) ve st.c. 2000 a odečítáním spotřeby kapitálu.⁴ Důchodový podíl práce byl vypočítán jako podíl náhrad zaměstnancům na hrubé přidané hodnotě (v běžných cenách) násobený poměrem mezi celkovým počtem zaměstnaných osob k počtu zaměstnanců. Tím jsme imputovali náhrady na jednoho podnikatele ve stejné výši jako byly průměrné náhrady na jednoho zaměstnance.⁵ Doplněk důchodového podílu práce do jedné pak představuje důchodový podíl kapitálu použitý pro vážení tempa růstu kapitálu.

¹ Všechny údaje jsou z ECFIN: Statistical Annex of European Economy. European Commission, Brussels, Spring 2007 a z ČSÚ: Národní účty. Praha, 2007.

² Předpokládají se tak konstantní výnosy z rozsahu produkce.

³ Tato metoda vychází z prací R.M.Solow: Technical Change and the Aggregate Production Function. Review of Economics and Statistics, Vol. XXXIX, August 1957, D.W.Jorgenson, Z.Griliches: The Explanation of Productivity Change. Review of Economic Studies, Vol.XXXIV, No.99, July 1967, D.W.Jorgenson, Z. Griliches: Issues in Growth Accounting: A Reply to Edward F. Denison. Survey of Current Business, Vol. 52, No. 5, Part II, May 1972.

⁴ HDP, zásoba a spotřeba kapitálu a tvorba hrubého fixního kapitálu jsou počítány ve st.c. 2000. Pro roky 2005 a 2006 byla zásoba kapitálu pro ČR odhadnuta.

⁵ Tento postup používá Evropská komise a uvedený poměr označuje jako „adjusted wage share“ (upravený podíl mezd).

Tabulka 1: Faktory růstu reálného HDP v zemích EU-5 (průměrná roční tempa růstu v %)

	2001-06	2001-03	2004-06
ČESKÁ REPUBLIKA			
HDP	4,0	2,6	5,4
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,3	-0,1	0,7
Kapitál	0,7	0,7	0,7
SPF	3,0	2,0	4,0
MAĎARSKO			
HDP	4,2	4,2	4,3
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,2	0,3	0,0
Kapitál	1,0	0,9	1,1
SPF	3,1	3,0	3,3
POLSKO			
HDP	3,5	2,1	4,9
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,0	-1,4	1,3
Kapitál	0,4	0,3	0,6
SPF	3,1	3,2	3,0
SLOVENSKO			
HDP	5,2	3,8	6,6
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,4	0,3	0,5
Kapitál	1,6	1,4	1,8
SPF	3,2	2,1	4,2
SLOVINSKO			
HDP	3,7	3,0	4,5
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,4	0,4	0,5
Kapitál	0,8	0,7	0,9
SPF	2,5	1,9	3,1

Pramen: ECFIN (2007), ČSÚ (2007), vlastní výpočty.

Nejvyšší průměrné roční tempo růstu reálného HDP v zemích EU-5 v období 2001-2006 dosáhlo Slovensko (5,2 %), následováno Maďarskem (4,2 %), Českou republikou (4 %), Slovinskem (3,7 %) a Polskem (3,5 %).

Z hlediska zdrojů růstu se na tomto vývoji nejvíce podílela **souhrnná produktivita faktorů (SPF)**. V zemích EU-5 se zvyšovala kolem 3 % průměrně ročně, v pobaltských zemích vyšším tempem a to o 5,3 – 6 % průměrně ročně. To odpovídá výsledkům uvedeným ve studii ECFIN⁶, kde ale analyzované období je delší (1996-2005). Podle této studie nejvyšší tempo růstu SPF ze zemí EU-8 dosáhlo Estonsko, Litva a Lotyšsko následované zeměmi EU-5.

Vedle vyššího tempa růstu SPF byl v pobaltských zemích rovněž vyšší příspěvek zaměstnanosti a s výjimkou Slovenska i příspěvek růstu kapitálu. Nejvyšší příspěvek kapitálu v rámci zemí EU-8 byl dosažen v Lotyšsku, kde se fyzický objem kapitálu zvyšoval o 4,9 % průměrně ročně. To byl výsledek neobvykle rychlého růstu tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK) o 17 % průměrně ročně (ze zemí EU-5 rostla nejrychleji THFK na Slovensku tempem 6,6 %).

⁶ ECFIN: The EU Economy 2004 Review. European Economy, No. 6, 2004.

Tabulka 2: Faktory růstu reálného HDP v pobaltských zemích a v EU-15 (průměrná roční tempa růstu v %)

	2001-06	2001-03	2004-06
ESTONSKO			
HDP	8,8	7,6	10,0
Příspěvek			
Zaměstnanost	1,0	0,7	1,4
Kapitál	2,2	1,8	2,7
SPF	5,5	5,2	5,9
LITVA			
HDP	7,7	7,9	7,5
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,5	0,3	0,8
Kapitál	1,1	0,7	1,5
SPF	6,0	6,9	5,2
LOTYŠSKO			
HDP	8,8	7,2	10,4
Příspěvek			
Zaměstnanost	1,1	1,0	1,3
Kapitál	2,4	1,4	3,3
SPF	5,3	4,8	5,8
EU-15			
HDP	1,8	1,4	2,2
Příspěvek			
Zaměstnanost	0,6	0,6	0,6
Kapitál	0,7	0,7	0,7
SPF	0,5	0,1	0,8

Pramen: ECFIN (2007), ČSÚ (2007), vlastní výpočty.

Tyto výsledky kontrastují s příspěvkem faktorů růstu v EU-15, kde při nižším tempu růstu reálného HDP byl příspěvek SPF nižší než příspěvek růstu zaměstnanosti a kapitálu. SPF se v průměru zvyšovala pouze o 0,5 % průměrně ročně (viz tabulka 2). Ze zemí EU-15 se SPF nejrychleji zvyšovala v Řecku o 2,3 %, Finsku o 1,7 %, Švédsku o 1,6 % a Irsku o 1,2 %. Na druhé straně klesala v Portugalsku o 1,5 %, v Lucembursku o 0,7 %, v Itálii o 0,4 % a ve Španělsku o 0,1 %.

Mezi obdobími 2001-2003 a 2004-2006 se, s výjimkou Litvy, v zemích EU-8 tempo růstu reálného HDP zvýšilo. Zvýšilo se rovněž v EU-15, ale zůstalo na relativně nízké úrovni. Nejvyšší zvýšení mezi zeměmi EU-5 dosáhla Česká republika (z 2,6 na 5,4 %) a Slovensko (z 3,8 na 6,6 %). Slovensko tak dosáhlo ve druhém období v rámci EU-5 nejvyšší tempo růstu reálného HDP, následováno Českou republikou. Mezi pobaltskými zeměmi se průměrné roční tempo růstu reálného HDP mírně snížilo v Litvě (ze 7,9 na 7,5 %), ale zůstalo na relativně vysoké úrovni. V Estonsku a Lotyšsku se tempo růstu reálného HDP zvýšilo z více než 7 % na zhruba 10 % a bylo tak nejvyšší v rámci zemí EU-8.

Na zvýšení tempa růstu reálného HDP se v rámci EU-8 v rozhodující míře, s výjimkou Polska, Estonska a Lotyšska, podílelo zvýšení tempa růstu SPF. V Litvě se tempo růstu SPF snížilo a bylo hlavní příčinou poklesu tempa růstu reálného HDP.

V Polsku se na zvýšení tempa růstu reálného HDP nejvíce podílelo zvýšení příspěvku růstu zaměstnanosti (z -1,4 na 1,3 %). V Estonsku a Lotyšsku se na zvýšení průměrného ročního tempa růstu reálného HDP nejvíce podílelo zvýšení příspěvku růstu kapitálu. Vůbec nejvyšší příspěvek růstu kapitálu ve druhém období (2004-2006) byl dosažen v Lotyšsku, kde se zásoba kapitálu zvyšovala téměř o 7 % (THFK se v tomto období zvyšovala o 22 % průměrně ročně).

Mezi zeměmi EU-5 nejvyšší zvýšení tempa růstu SPF dosáhlo Slovensko a Česká republika. Tyto země také ve druhém období (2004-2006) dosáhly v rámci EU-5 nejvyšší průměrné roční tempo růstu SPF, Slovensko 4,2 % a Česká republika 4 % (následované Maďarskem, Slovinskem a Polskem). Všechny tři pobaltské země zaznamenaly ve druhém období vyšší tempo růstu SPF (5-6 %) než země EU-5. V Polsku se na zvýšení tempa růstu reálného HDP, na rozdíl od předchozích zemí, podílel příspěvek růstu zaměstnanosti a kapitálu, který více než kompenzoval snížení tempa růstu SPF. Rozhodující vliv zde mělo zvýšení příspěvku růstu zaměstnanosti z -1,4 % na 1,3 % průměrně ročně. Míra nezaměstnanosti se zde také snížila z 18-20 % na 13,8 % v roce 2006.

Vůbec k nejvyššímu snížení **míry nezaměstnanosti** došlo v Litvě, (z 16,5 v roce 2001 na 5,6 % v roce 2006), dále v Estonsku (z 12,4 na 5,9 %), v Lotyšsku (z 12,9 na 6,8 %), na Slovensku (z 19,3 na 13,4 %), v Polsku (z 18,2 na 13,8 %) a v České republice (z 8 na 7,1 %). Ve Slovinsku zůstala téměř na stejné úrovni (6,2 a 6 %) Naproti tomu v Maďarsku, jako jediné zemi z EU-8, se míra nezaměstnanosti zvýšila (z 5,7 na 7,5 %).

Snížení míry nezaměstnanosti v zemích EU-8 (s výjimkou Maďarska) je tak v souladu se zvýšením tempa růstu zaměstnanosti a jeho příspěvku k tempu růstu reálného HDP. V Maďarsku se naopak míra nezaměstnanost zvýšila a v souladu s tím se tempo růstu zaměstnanosti a jeho příspěvku k růstu reálného HDP snížilo. Nejnižší míru nezaměstnanosti ze zemí E-8 v roce 2006 měla Litva (5,6 %), následovaná Estonskem (5,9 %), Slovinskem (6 %), Lotyšskem (6,8 %), Českou republikou (7,1 %) a Maďarskem (7,5 %). Naopak nejvyšší míru nezaměstnanosti mělo Polsko (13,8 %) a Slovensko (13,4 %).

V EU-15 se tempo růstu reálného HDP mezi dvěma obdobími (2001-2003 a 2004-2006) zvýšilo z 1,4 na 2,2 %, ale bylo stále nižší než v zemích EU-8. Na zvýšení reálného tempa růstu HDP se zcela podílelo zvýšení tempa růstu souhrnné produktivity faktorů, přičemž příspěvek zaměstnanosti a kapitálu zůstal stejný. Průměrné roční tempo růstu SPF však zůstalo relativně nízké.

Výsledky analýzy můžeme **na závěr** shrnout. Všechny země EU-8 dosáhly v období 2001-2006 vyšší tempo růstu reálného HDP než průměr zemí EU-15. Na tomto růstu se v rozhodující míře podílelo zvyšování souhrnné produktivity faktorů, nejvíce pak v Litvě. V rámci zemí EU-8 se SPF nejrychleji zvyšovala v pobaltských zemích.

Mezi obdobími 2001-2003 a 2004-2006 se, s výjimkou Litvy, ve všech ostatních zemích EU-8 zvýšilo tempo růstu reálného HDP. Na tomto zvýšení se nejvíce podílelo zvýšení tempa růstu SPF s výjimkou Polska, Estonska a Lotyšska. V Polsku bylo rozhodující zvýšení příspěvku zaměstnanosti a v Estonsku a Lotyšsku zvýšení příspěvku kapitálu.

V EU-15 se na zvýšení tempa růstu reálného HDP podílela významně SPF, ale její tempo růstu zůstalo na relativně nízké úrovni.

Ve všech zemích EU-8 se v období 2001-2006 na průměrném ročním tempu růstu reálného HDP podílela souhrnná produktivita faktorů více než polovinou a to v tomto pořadí. V Polsku 89 %, v Litvě 78 %, České republice 75 %, Maďarsku 74 %, Slovinsku 68 %, Estonsku 63 %, Slovensku 62 %, Lotyšsku 60 % a 27 % v EU-15.